

Integracija Europe kao reintegracija malobrojnih naroda*

DARKO PLEVNIK**

Sažetak

Autor raspravlja o pojmu “mali narodi” i pita se nije li taj pojam zreo za znanstvenu ili jezičnu reviziju. Ako su “mali narodi” kvalitativna kategorija, čemu ih onda definirati kvantitativistički kao “male”? Autor tvrdi da su manjebrojni narodi svoju neovisnost stekli u dva vala: u razdoblju od Njemačko-francuskog rata (1870.-1871.) do konca Prvog svjetskog rata, te nakon svršetka “hladnog rata” 1990. godine. No, ni u tim procesima nisu svi manjebrojni narodi stekli neovisnost (primjerice Baski, Katalonci, Bretonci, itd.) pa oni danas predstavljaju poseban izazov zapadnoj Europi.

Na primjeru Hrvatske i njezina odnosa prema Srbima autor pokazuje prelamanje europskih ideja i odnosa prema manjebrojnim narodima. Smatra da pritisci na hrvatsku državu u pogledu utvrđivanja političkog odnosa hrvatskog naroda prema manjebrojnim narodima nisu dolazili iz logike globalističkog ekonomizma ili neoliberalističke političke doktrine, već su posljedica rata koji je pradomovina hrvatskih Srba (Srbija) izvela s ciljem pripajanja ozemlja na kojima su oni bili većinsko stanovništvo.

“Mali su narodi stvorili polis, moral i pojedinca. Velika carstva nisu čak ni pojmila njihovu nužnu zakonitost i dostojanstvo. Carstvima priliči količina, kakvoća pak malim narodima.”

Autor ovih sentenca francuski je književnik iz prve polovice 20. stoljeća, André Suarès, koji je stvaralački koncedirao aristokratskom i esteticističkom načinu života što obrani malih naroda daje rang “noblesse oblige”. Unatoč tomu, postavlja se pitanje je li pojam “mali narod” zreo za znanstvenu ili barem jezično politički korektniju reviziju, budući da to nije stvar neke idealističke aksiologije, nego intencija globalističkog poretka čiji su postulat ljudska prava – i pojedinaca i kolektiviteta. Ako su dakle “mali narodi” jedna kvalitativna kategorija, čemu ih onda definirati kvantitativistički kao “male”? To asocira primisli o manje vrijednim zajednicama koje poput male djece ne

* Izlaganje sa znanstvenog skupa “Nacionalne manjine i europske integracije”, Vrbovsko, 12. svibnja 2000.

** Danko Plevnik, novinar “Slobodne Dalmacije”.

moгу živjeti samostalno. Ako u Europi, bez Rusije i Turske, živi otprilike 72 milijuna pripadnika etničkih skupina u 34 države sa gotovo 600 milijuna stanovnika, ispada da se nakon Nijemaca najveći narod u Europi zove “nacionalna manjina”. Ali i taj izraz “nacionalna manjina”, koji je stekao legalitet u međunarodnim odnosima, priziva pomisao manjih prava i zato bi bilo i ontološki, i humanistički, i politički prihvatljivije govoriti o pravima naroda. Međutim, priznaju li se nekom kolektivitetu narodnosna obilježja, iz toga se lančano izvodi pravo na suverenitet i vlastitu državu – što tendira k turbulenciji balkanizacije.

Kriterije o statusnim pravima pojedinog naroda, uključujući i *status in statu*, ne uvode u međunarodnu politiku malobrojni narodi, već su oni određeni velikodržavnim interesima supersila (Popović, 1999.). Manjebrojniji europski narodi dobili su neovisnost u dva vala. Najprije u razdoblju od Njemačko-francuskog rata (1870.-1871.) do konca Prvog svjetskog rata (1918.), a potom nakon svršetka hladnog rata 1990-ih. Iako je zapad Europe bez većih potresa prihvatio postojanje malih država poput Cipra, Islanda, Luksemburga, Malte ili pak posve patuljastih, kao što su Monako, Lihtenštajn, San Marino, Andora i Vatikan, koje su figurirale kao tampon-zone ili medievalistički residuum, pravo na etatizaciju vlastitoga etničkog ili nacionalnog pitanja nije davano starosjedilačkim narodima Baskima i Bretoncima ili posve gospodarsko-politički afirmiranim Kataloncima. Ta pitanja su pod analitičkim “embargom” pa se europski parlament i ostala europska tijela u pravilu ne bave perspektivom manjinskih ili, bolje rečeno posebnih, zajednica u Francuskoj, gdje Katalonci, Korzikanci i Bretonci, odnedavno i terorizmom putem Bretonske revolucionarne armije (ARB), ukazuju na svoje specifične identitetske potrebe, zatim u Španjolskoj u kojoj slične zahtjeve postavljaju Katalonci, Kanarci i nadasve ekstremistički dramatično Baski, ili pak u Grčkoj koja se doživljava premlom da bi otvorila prostore vjerodostojnijih sloboda za Makedonce i Albance.

Preceptivni je paradoks Grčke u tome što je i te kako svjesna postojanja Albanaca, ali u Makedoniji, kojoj je i sama dugo ograničavala i odgađala priznanje, da bi u prvoj polovici svibnja 2000. zatražila da međunarodna zajednica osigura jamstva za njezinu opstojnost u slučaju da u njoj u budućnosti Albanci postanu većina. Upravo stoga što nacionalne države još uvijek određuju dimenzije prihvatljivosti svojih malobrojnijih naroda, u EU-u ne postoji europsko pravo etničkih skupina, bez obzira na filozofiju re-europeizacije kako je suponira Stephan Baier (1999.): “Veličina Europe leži u njezinoj raznolikosti, ne u njezinoj homogenosti”. Nove komplekse u EU-u ne izazivaju više malobrojni narodi, nego “rubne države” poput Austrije, koje graniče s “predeurounijskim narodima”, dok izvan EU-a postoji kompleks “rubnih naroda” koji problematiziraju povijesne ili međunarodno priznate granice, poput kosovskih Albanaca.

Ipak, te zapadne, najblaže rečeno, etničke kontroverzije ne dominiraju europskom i svjetskom politikom, jer se tražena nacionalna prava zahtijevaju terorističkim, a ne ratnim sredstvima, kao u Čečeniji, gdje Rusi tvrde da rade isto što i Francuzi na Korzici – brane integritet svoje države. Atentati koje, primjerice, organizira ETA u Španjolskoj radi stjecanja nezavisnosti Baskije, što je, recimo, bio jedan od načina na koji su Židovi stvarali Izrael, ne svrstavaju emancipatorske napore Baska u pokrete za nacionalno oslobođenje – jer Baski nemaju međunarodnog pokrovitelja za stjecanje neovisnosti – nego pod međunarodni terorizam od kojeg se zajednički brane Španjolska i Francuska.

Svu problematiku posebnih zajednica apsorbirali su doskora bezdržavni narodi jugoistočne Europe, sarkastično nazvane “bure baruta”, jer su uspjeli pronaći promotore za internacionalizaciju procesa stjecanja vlastite državnosti ratom.

Dakle, i na koncu 20. stoljeća rat ostaje glavna teorijska i praktična premisa stvaranja države. Uz ratno krštenje svoju su samostalnost polučili Slovenci, Hrvati i Bošnjaci, te bez rata, ali uz američku diplomatsku i vojnu preventivu – Makedonci. U igru za vlastitu državnost uključili su se kosovski Albanci i Crnogorci, dok su iz nje polovično ispali bosanski Srbi, a sasvim hrvatski Srbi, koji su od tradicionalnih čuvara multinacionalne države postali čuvari vlastitog imena u nacionalnoj državi Hrvata (Pupovac, 1999.). Kao geopolitički poražena skupina, hrvatski su Srbi pred dvostrukim zadatkom: povijesnim rekonstruiranjem i političkim konstruiranjem vlastitog identiteta.

Geopolitičko uravnoteživanje bilo je osnovni razlog zbog čega su u ratu poraženi Bošnjaci i kosovski Albanci dobili međunarodnu političku i izravnu vojnu potporu NATO-snaga, a hrvatski Srbi nisu. Anuliranje etničkog čišćenja napadom Sjevernoatlantskog saveza na Srbiju rezultiralo je povratkom Albanaca na Kosovo, što je za posljednicu imalo revanšističko protjerivanje velikog broja Srba, Turaka, Bošnjaka, Roma, ali i pritisak na 50.000 albanskih katolika od strane muslimanske albanske većine. Crnogorci koji su više od 9 stoljeća bili državotvorni element na Balkanu, nisu proteklog desetljeća pokazali impuls za dobivanjem države poput kosovskih Albanaca i Bošnjaka. Oni su se od zadobivanja kraljevine 1910. pa do konca Prvog svjetskog rata propustili konstituirati kao nacija, no isto tako i u periodu od 1990. do 2000., za razliku od Bošnjaka koji su od 1990. do 1995. uspjeli restaurirati svoje nacionalno ime i pokazati volju za državom, bez obzira na njezinu oktroiranu unutarnju podjelu sa Srbima i Hrvatima.

Zemljopisno-povijesna cjelina i dalje u međunarodnopolitičkim odnosima ostaje temeljni okvir i izvor narodnih prava pa će Bošnjaci na Sandžaku nailaziti na drukčiju recepciju, a time i artikulaciju ljudskih i kolektivnih prava, negoli Bošnjaci na Kosovu.

Napad globalizma i obrana nacionalne države

I početkom 21. stoljeća takve korelacije ostaju real-politikom. Ipak, epohalna je novina da politika gubi oblike svoje dosadašnje realnosti pred nadnacionalnim procesima globalizacije, generiranim iz gospodarskog imperativa koji dovodi u pitanje upravo opstanak nacionalnih država, primoravajući ih na sve intenzivnije i ekstenzivnije modalitete integriranja. U tome je kvaka ovog doba – želi li država očuvati vlastiti inegritet, ona se mora dezintegrirati i potom reintegrirati u širu regionalnu ili kontinentalnu zajednicu, što prati skup novih pravila ponašanja i gledanja na brojna pitanja koja su se, poput etničkih, dosad promatrala iz sasvim drukčijih kutova i vrijednosnih sustava. Na taj način stvara se novo međudržavno okruženje pa otpadaju i stari povijesni razlozi za militarističko uređenje vlastite države. Smatra se da su, primjerice, Burboni u Francusku donijeli centralizam, koji ju je i pretvorio u tvrđavu za obranu od presezajućih susjeda, što je imalo stoljetne reperkusije na položaj malobrojnijih naroda u njoj. Nakon stvaranja Europske unije i eura nema geostrateškog rezona za zadržavanje anakroničnog i neekonomičnog centralizma. Ugledni francuski ekonomist Antoine Pinet vje-

ruje da će se u skoroj budućnosti u Francuskoj obnoviti stare provincije, što već nagovještuje slabljenje moći prefekta u arondismanima, budući da je u pojedinim regijama vlast dana predsjedniku regionalnog parlamenta. Takva vrsta organske kontinentalne demokratizacije i decentralizacije na dužu stazu imat će pozitivnih posljedica na elastičnije rješavanje i pitanja posebnih etničkih zajednica.

Europski je regionalizam odigrao veliku ulogu u smanjivanju međudržavnih napetosti u ovom stoljeću. Zanimljivo je da je jedna posebna zajednica, konkretno moravski Židovi, politički posredovala u konfliktnoj situaciji između Nijemaca i Čeha, čime je 1905. došlo do *Moravske nagodbe* koja je možda mogla postati pozitivnim presedanom za rješavanje statusnog pitanja posebnih zajednica srednje Europe. U hladnom ratu regionalizacija je pridonosila prekoračivanju granice “željezne zavjese” u čemu su istovjetne posebne zajednice s obje strane granice imale ulogu mosta među matičnim nacijama i susjednim državama. Ako su se bez straha od separatizma i odcjepljenja mogli interesno povezivati Austrijanci s talijanske i austrijske strane Tirola i Bavarci, zbog čega bi opasno bilo konstituiranje neke etničke ili narodne posebnosti unutar suvremene europske države? Dojmljiv odgovor na to pitanje dala je Belgija u kojoj Valonci, Flamanci i Nijemci u istoj zajedničkoj državi baštine diferencirane osobitosti, te u skoroj vrijeme također i Ujedinjeno Kraljevstvo gdje se u Sjevernoj Irskoj IRA dobrovoljno pristala razoružati, da bi se napokon sklopio izvedivi suživot između katolika i protestanata, u Velsu i Škotskoj konstituirali parlamenti, dok se u samoj Engleskoj primjećuje tendencija odmaka od britanskog k engleskom identitetu. Poslovični primjeri Finske i pozicije Švedana u njoj, te Italije i južnotirolskih Austrijanaca, postali su uzorom za modeliranje međunacionalnih odnosa. Razvoj takvih odnosa i međunarodnopolitička potvrda posebnih zajednica mogli bi dovesti do toga da u moguću europski senat napokon sjednu zastupnici “prema broju stanovnika i manjinske zajednice” (Habsburg, 1999.). Etničke zajednice u današnje vrijeme nastoje probijati “schengenske zavjese” pa tako slovenski Talijani ne žele da ulaskom Slovenije u EU budu odrezani od svoje istarske zavičajne cjeline, to jest od hrvatskih Talijana, te predlažu posebne granične odnose između Hrvatske i Slovenije. To traži i 500 tisuća Slovenaca i Hrvata koji žive uz slovensko-hrvatsku granicu. Zapravo to traži novi duh socijalizacije vođenja državne politike.

Katalizator položaja posebnih narodnih zajednica potencijalno je sadržan u principu supsidijarnosti kao aksiomu europskog uređenja. Središnja vlast gubi svoju diktatorijalnu moć koju se pogrešno poistovjećivalo s titularem suvereniteta, bez obzira na upozorenja Harolda Laskija da su stvarni izvori suvereniteta neopazivi. Supsidijarnosti se doduše još znaju pripisivati ideološke konotacije kao ekskluzivističke kršćanske kategorije, ali se bit demokracije, kao transreligijskog i transnacionalnog političkog odnosa, sastoji bez ikakve sumnje u fragmentarnom donošenju odluka, tako da svaki dio društva dobiva pravo definirati svoje identitetske granice. Jedino je takvim samospoznajnim samodređenjem malobrojnih naroda moguća njihova ravnopravna reintegracija u politički korpus ujedinjene Europe. Time dosadašnji “nehistorijski” ili “posthistorijski” narodi dobivaju priliku političkog samoidentificiranja, ali i političkog priznanja unutar uže i šire europske zajednice naroda. “Pregrupirana” nacionalna država koja podupire obnavljanje ili poticanje novih teritorijalnih ili etničkih entiteta smanjivat će hostilizaciju posebnih zajednica koja je u slučajevima rata ili napetosti bila glavno sredstvo negativnog homogeniziranja većinske narodne zajednice.

Naravno da nacionalna država ne bi *sponte sua* došla do takvog kopernikanskog zaključka o tome kako posebne zajednice trebaju dobiti veću slobodu političkog manifestiranja, čemu u prilog govore Francuska i Grčka koje ustavno ne priznaju pojam “etničkih manjina”. Globalizacija bez odobrenja ulazi u nacionalne države, modificirajući njihovu unutarnju i vanjsku politiku, tako da relativizira dosadašnje apsolutističko poistovjećivanje države i nacije. Nacija ne odumire, nego dobiva novi vitalitet kroz cvjetanje lokalizama i regionalizama, demokratizaciju i decentralizaciju, međuovisnost i solidarnost. U tom procesu društvenog oslobađanja, uzrokovanom prinudom globalne podjele tržišta i spajanja kapitala, te novoindustrijskim načinom proizvodnje u svjetskim razmjerima, europske se nacije lišavaju etatičkog autarkizma, koji im je u 19. i 20. stoljeću jamčio opstanak u kontekstu međudržavnog antagonizma ili kratkotrajnih savezništava. Ako Brzezinski (1999.) kao vodeći svjetski geopolitičar upozorava da su najveći predmeti strateških rasprava danas “granice čovjeka, a ne granice nacija-država”, onda se i definicije sukoba javnog života mijenjaju. Time se otvaraju mogućnosti za političku profilaciju malobrojnih naroda, sa svojim državama ili unutar pojedinih država, kontinentalne zajednice Europe kao jedinstvene multihistorijske i multikulturene zajednice naroda, obitelji i pojedinaca. Takvom pristupu nije kumovala jedino moć direktnog ulaska i izlaska multinacionalnog kapitala u nacionalnu državu ili globalistička ekonomska, financijska i investicijska pravila igre, nego i ekologija i globalizacija jednog izvorno hladnoratovskog oružja – ideologije ljudskih prava.

Nevladine organizacije – potpomognute logistikom drugih vlada ili međunarodnih tijela, uspostavljale su paralelizam političkog djelovanja unutar iste nacije, čime se također razbijao monopol politike na samodređenje pojedinca ili kolektiviteta. Na taj se način i psihološki počeo uklanjati kompleks više vrijednosti službenih državnih struktura i kompleks manje vrijednosti neslužbenih građanskih inicijativa među koje spada i volja za etničkom posebnosti. Ako se ta volja instrumentalizira ili pilotira iz druge države, brzo se gube granice autentične etničke vokacije i gubljenja međunarodne ravnoteže. Takav se slučaj dogodio u Hrvatskoj kao posljedica Miloševićeve “antibirokratske revolucije” 1989. Time je nastavljen proces reguliranja odnosa Hrvata i Srba u Hrvatskoj izvana, kako se to zbivalo od 16. do 20. stoljeća, kada su se centri odlučivanja o političkoj morfologiji tih odnosa nalazili u Beču, Pešti i Beogradu, da bi se koncem 20. stoljeća pomakli zapadnije – u Strasbourg, Bruxelles i Washington. U povijesnom su smislu Srbi u Hrvatskoj bili i ostali vanjskopoličko pitanje, premda bi se s razvojem demokracije to pitanje već jednom trebalo i “nostrificirati”. Međunarodna zajednica upravo to postavlja kao jedan od pokazatelja europske zrelosti Hrvatske i uvjeta za njezino civilnograđansko integriranje u EU. Internacionalizacija hrvatskog pitanja koja je dovela do priznanja Hrvatske, imala je efekt internacionalizacije srpskog pitanja, čije je rješenje vraćeno u ruke demokratski izabrane hrvatske vlasti. Hrvatska se najprije morala europeizirati iznutra, da bi je se vani prihvatilo kao politički dio Europe. Da je ona 1990. uistinu strateški odabrala europski put, onda je se na njega nije trebalo godinama gurati. Njezin put je bio popločen arhaizmom koji vlast HDZ-a nije uzrokovala, ali ga je obilato koristila za učvršćivanje vlastitog režima.

Posebnost srpske etničke zajednice

Pritisци na hrvatsku državu u pogledu uređivanja temeljnog političkog odnosa najbrojnijeg, hrvatskog, naroda prema manje brojnim narodima nisu, stoga, dolazili iz logike globalističkog ekonomizma ili neoliberalističke političke doktrine koja se nameće kao civilizacijska norma u svjetskoj politici. Oni su posljedica rata koji je izvela službena pradomovina hrvatskih Srba – Srbija – s ciljem pripajanja ozemlja na kojima su oni bili većinsko stanovništvo. Međunarodnoj zajednici se taj i sljedeće ratove u regiji pokušalo predstaviti kao ratove manjina: “Zašto da budem manjina u vašoj državi kad vi možete biti manjina u mojoj?” (Holbrooke, 1998.). Posjedovanje države definiralo je i status etničke zajednice. Rat u Hrvatskoj, međutim, nije pokrenula srpska etnička zajednica, ona ga je prihvatila, ali jedino tamo gdje je činila većinu koja je bila fizički podređena velikosrpskim osvajačkim planovima i neposrednom zapovjedništvu. U krajevima poput Gorskog kotara gdje se takva subordinacija Beogradu odbila, nije bilo državotvornih zahtjeva, niti težnje za pripajanjem provokativnoj tvorevini samonazvanoj “Republika Srpska Krajina”.

Tamo gdje je zavladao velikodržavna šešeljevska Virovitica-Karlovac-Karlobag fantazma došlo je do etničkog čišćenja i ratnih zločina nad hrvatskim stanovništvom, što se poput bumeranga osvećivalo srpskoj urbanoj populaciji izvan pobunjeničkih teritorija u gradaciji od otpuštanja s posla, šikaniranja, zahtjeva za potpisivanjem lojalnosti do egzemplarnih umorstava, promjene vjeroispovijesti ili imena, izbacivanja iz stanova, stimuliranja ciljanog bezakonja, socijalnog ostracizma, kulturnog marginaliziranja i političkog demoniziranja. I prije stjecanja neovisnosti, u tijeku ali i poslije rata, međunarodna je zajednica uvjetovala svoje priznanje Hrvatske postuliranjem i usvajanjem takve zakonske regulative koja bi hrvatskim Srbima osiguravala najviša ljudska i kolektivna prava, uz pružanje međunarodnih jamstava za nemiješanje u rat u BiH kojim je Hrvatska nastojala osigurati minimum – konstitutivnost hrvatskog naroda ili maksimum – pripojenje Herceg-Bosne. Priznanje je postignuto poboljšanim eksplicitnim ustavnim određenjem srpske zajednice kao oficijelne nacionalne manjine, što se u praksi pokazalo posve nedostatnim za uključivanje u europske integracije, budući da nije dolazilo do readaptacije mnogih ustavnih načela.

Slom europskih iluzija otpočeo je akcijama “Bljesak” i “Oluja”, čiji je praktični ishod bio prisilni eksodus Srba s pobunjeničkih područja. S jedne je strane on bio rezultat dogovora između Miloševića i Tuđmana o “humanom preseljenju” hrvatskih Srba iz Banovine, Korduna, Like i Dalmatinske zagore i bosanskih Hrvata iz Bosanske Posavine, s druge se strane tog “uvjeravalačkog procesa” nalazila redarstveno-policijska operacija koja nije ostavljala sumnju u riješenost hrvatske države da uspostavi svoj pravni poredak i suverenost unutar međunarodno priznatih granica. Srbija je organizirala izvlačenje Srba i, nasuprot procjenama zapadnih sigurnosnih analitičara, nije se umiješala u ovaj *Blitzkrieg*.

Naplata za takvu suzdržanost stigla je koncem te iste 1995. u Daytonu, gdje je Tuđman potpisao “Republiku Srpsku”, ali i otpisao “Hrvatsku Republiku Herceg-Bosnu”. SAD je izgon hrvatskih Srba prihvatio kao “kolateralnu štetu” jednoga geopolitičkog “incidenta” koji je zauzvrat trebao osigurati povijesnu stabilnost čitave regije, budući da će, kako je izjavila američka državna tajnica Madeleine Albright (2000.):

“Europa uvijek biti ugrožena ako se nastavi sukob u njezinu jugoistočnom dijelu”. Nova geopolitika protočnosti kapitala trijumfirala je nad starom geopolitikom nepropusnih granica. Europska unija je tim povodom rezolutno odbila Hrvatsku kao europskog partnera. Uz veliku pomoć SAD-a, EU je zaprijetio sankcijama i izolacijom ako se Hrvatska upusti u oružano oslobađanje i svoga posljednjeg okupiranog prostora – istočne Slavonije. Budući da je Bosna bila osnovna Miloševićeva pregovaračka preferencija, hrvatski su Srbi u roku od 1990. do 1995. izgubili status konstitutivnog naroda, paradržavu “Republiku Srpsku Krajinu” što su je pokušali ostvariti silom, ali i surogat-državne entitete u vidu dva zakonski garantirana kotara u kojima su činili većinu i teritorij na koji se odnosio Plan Z-4, da bi na parlamentarnim izborima 2000. dobili “pravo” na samo jednog saborskog zastupnika na osnovi volontaristički određenog etničkog pariteta. Takvo širenje redukcionizma u odnosu prema srpskoj zajednici nije se zaustavilo ni promjenom vlasti u Hrvatskoj 3. siječnja 2000., iako je došlo do radikalnog unapređenja službene retorike pa sama vlast više nije epicentar širenja protusrpstva, kao što je to bilo pod vladavinom Tuđmana i njegove stranke.

UNPROFOR, europromatrači, međunarodne organizacije za ljudska prava, Međunarodni Crveni križ od početka primirja u Hrvatskoj nadgledali su kako se provodi zaštita srpske etničke zajednice. Vijeće Europe, OESS, EU i UN do danas su zadržali *monitoring* nad procesima normalizacije, povratka i osiguranja mirnog suživota Srba u Hrvatskoj. Jedan od usmenih ili nepisanih ciljeva dogovornog rata u Hrvatskoj bilo je iskorjenjivanje Srba iz krajeva u kojima su ih u Zagrebu predstavljali, a u Beogradu uvježbavali kao “remetilački faktor”. Desetogodišnja promidžba Tuđmanova režima stvarala je psihozu da je život sa Srbima oduvijek bio nemoguć i da će takav biti i u budućnosti. Ta propaganda djelovala je i na hadezeovsku oporbu, koja se također služila ratom kao pretekstom za izbjegavanje realnijeg definiranja srpskog pitanja, od ekstremnih desničara proglašenim riješenim ratnim porazom Srba. Takvo ozračje učinilo je i čini da i postojeća politička situacija nema otvorenodruštvenih i unutarnjopolitičkih motiva za brže rješavanje svih pitanja s kojim se u svom životu susreću etničke zajednice. Izborna se pobjeda šestorice interpretira kao optiranje za promjene u politici i gospodarstvu smjenjivanjem HDZ-a, a ne za promjene statusa hrvatskih Srba.

Hrvatska vlada je u traženju optimalnih solucija za probleme Srba i ostalih malobrojnih naroda i zajednica potaknuta prije svega vanjskopolitičkim razlozima. Zbog toga je i došlo do parlamentarnog realpolitičkog konsenzusa o tome kako definirati prava Srba u Hrvatskoj. Usvojeni su prijedlozi Ustavnog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina, tzv. manjinski zakoni, zbog čije je suspenzije Hrvatska bila prozivana u službenim europskim tijelima, te izrijekom zaštićena ravnopravnost Albanaca, Austrijanaca, Bošnjaka, Crnogoraca, Čeha, Mađara, Makedonaca, Nijemaca, Roma, Rusina, Slovaka, Slovenaca, Srba, Talijana, Ukrajinaca i Židova, regulirana upotreba njihovih jezika, ali ne i njihove samouprave. Nakon intenzivnih međustranačkih pregovora došlo se do kritične mase zastupnika, dovoljne da je u Saboru ipak ostvareno povoljnije ozračje za razumijevanje vanjskopolitičke težine ovog pitanja, ključalno povezanog uz realizaciju strateških hrvatskih integracijskih ciljeva: primanja u NATO i EU. Hrvatska bez povratka i poboljšanja položaja Srba nije mogla računati ni na otpočinjanje razgovora o prijemu u Partnerstvo za mir i pridruženom članstvu u EU. Ne može se reći da stara vlast nije shvaćala poruke međunarodne zajednice u tom smislu,

ali ih nije htjela prihvaćati, vjerujući da će s vremenom otpasti pitanja povratka i zahtjeva za povratom privatne imovine kod samih Srba, zbog birokratske opstrukcije njihove repatrijacije. Dopuštajući vraćanje određenog broja Srba ona im nije osiguravala poštivanje zakonitosti, već je, dapače, podupirala vlastito činovništvo u pravcu zagorčavanja života povratnicima. Nova je vlast pokazala adekvatnu deklarativnu odlučnost, ali ne i dovoljnu organiziranost za ubrzavanje povratka Srba. Njezina je vrlina što ih je i u pogledu Ustava i prava na obnovu porušenih kuća napokon i zakonski uspjela izjednačiti s hrvatskim stradalnicima, budući da su kuće mnogih Srba u toku i nakon akcija “Bljesak” i “Oluja” bile rušene ili spaljivane upravo iz razloga sprječavanja trajnog povratka srpskih prognanika, njezina mana što realnost njihova prisilnog eksodusa uzima za odlučujući parametar u određivanju razmjerne zastupljenosti u Hrvatskom državnom saboru.

Postoje pozitivni i negativni činitelji za daljnji razvoj i artikulaciju odnosa između brojnijeg i manjebrojnih naroda u Hrvatskoj. Međunarodna zajednica i čitav njen registar političkih i humanitarnih tijela i institucija, posebice Pakt o stabilnosti čija je funkcija reintegracija regionalnih potreba i podizanje svijesti o međuovisnosti, zatim nevladine organizacije i politička filozofija obećavajuće europeizacije koja se širi kontinentom, čine da sva ova pitanja budu prihvaćena kao važna i trajna, a ne kao palijativna i prolazna. Ipak, još uvijek bolje prolaze narodi koji iza sebe imaju podršku matične države poput Talijana, za razliku od Roma koji to nemaju. Srbi takvu podršku imaju, ali ona je za njih posve kontraproduktivna, jer je Miloševićev režim dobio oznaku “*backlash state*”. To se, doduše u manjoj mjeri nego što se moglo pretpostaviti, pokazalo prilikom Miloševićevog etničkog ispražnjavanja Kosova i rata s NATO-om i što će se događati prilikom eventualnog Miloševićevog ratnog pohoda na Crnu Goru.

U Hrvatskoj se još uvijek presporo stvara javno mišljenje koje bi na širim društvenim osnovama tumačilo i podržavalo ideju pomirenja sa Srbima i tražilo njihovu reintegraciju u svakodnevni javni život, kao naroda, a ne kao “nužnog zla” političkog života i predizborne minutaže. Dapače, u medijima glavnu riječ i nadalje vode huškači šovinizma iz redova desničarskih stranaka poput HSP-a za koje je bolja i kriza, pa i novi rat, negoli povratak Srba, ili ekstremisti raznih dragovoljačkih i ratnoinvalidskih udruga koji pravo na obnovu srpskih kuća dezinterpretiraju kao “otimanje” proračunskih sredstava namijenjenih zadovoljavanju njihovih privilegija. Tome kumuju i neki agresivniji teritorijalistički politički pristupi pojedinih srpskih stranaka i udruga. Vlada je u operativnom smislu negdje u sredini između pohvala međunarodne zajednice zbog odlučnosti da se riješi pitanje povratka Srba i obnove međunacionalnih odnosa i hadezeovske inercije koja taktiku “maglovitog hrvatstva” i dalje pretpostavlja strategiji stvaranja ugleda države i prosperitetu svih njezinih građana. Da koncepcije i klauzule označuju jedno, a život drugo, svjedoči primjer sintagme “Srba u Hrvatskoj” o kojima se najviše i najčešće govori, premda je preciznije govoriti o Srpkinjama u Hrvatskoj, budući da se one u Hrvatsku vraćaju prije svojih muževa koje se do sada propuštalo po kriteriju plodnosti, pa su stariji iliti impotentniji muškarci brže dobivali dozvole za povratak.

Status i položaj etničkih zajednica nije konspirativističko i antihrvatsko pitanje. S njim je suočena, ili će se suočavati, svaka zemlja koja teži pristupanju u europske integracije, počevši već od Slovenije koja je radi bivših sugrađana talijanskog podrijetla

bila prisiljena u vlastitom parlamentu izglasati “Španjolski kompromis” kojim se bivšim vlasnicima iz Italije omogućio prvokup njihovih, nakon Drugog svjetskog rata nacionaliziranih, kuća i otpjeti pritisak nove austrijske vlasti koja uvjetuje njezin pristup u EU slovenskim priznanjem staroaustrijanaca u Mariboru. Dakle, da bi bilo koja država ušla u sustav slobodnog protoka ideja, ljudi i robe mora to najprije omogućiti unutar svoje jurisdikcije. Hrvatski je mir ulog za stvaranje europskoga mira. Brzina integracije srpske zajednice u hrvatsko društvo, koje je političkog, a ne etnokraskog karaktera, upravo onako kako je političko društvo eksplicirao nobelovac i ministar vanjskih poslova Kanade, liberal Lester B. Pearson (1957.) kada je uspoređivao američku i svoju sjevernu polovicu američkog kontinenta, kazavši da se radi o “nacionalnom društvu koje će distinktivno biti kanadsko”, u pozitivnoj je korelaciji s brzinom integracije Hrvatske u euroatlantske tokove, makar to nije jedina, ma koliko danas bitna, prepreka za punopravno članstvo u EU.

Na koncu, valja s ponosom zaključiti i ponoviti zajedno s jednim od “*founding fathersa*” koncepcije ujedinjene Europe, Robertom Schumanom (2000.), da “razmišljanja jednog političara čiji je glavni zadatak, prvo, promatranje odnosa među ljudima kao članovima jedne zajednice i odnosa među samim zajednicama te, drugo, djelovanje na te odnose radi boljega razumijevanja i suradnje, nose u sebi vrijednost poruke kada su usmjerena na imperativ izgradnje Europe”.

Pitanje manjina će u kontinentalnoj jedinstvenoj europskoj državi postati anakronizam, ukoliko kultura svakog naroda postane službenim jezikom političkog odgovora jednom izgrađenog europskog društva.

Literatura

- Albright, Madeleine Korbelt, Govor na skupu Istočno-zapadnog instituta “Nova geopolitika jugoistočne Europe: izgradnja sigurne ulagačke klime za 21. stoljeće”, Metropolitan Pavilion, New York, 2. svibnja 2000., u *Tjedni pregled*, Embassy of the United States of America, Zagreb, broj 19(293), 9. svibnja 2000.
- Brzezinski, Zbigniew, Slabi bedemi popustljivog Zapada, u *Na kraju stoljeća: razmišljanja velikih umova o svom vremenu*, uredio Nathan P. Gardels, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk: Hrvatsko sociološko društvo, 1999., str. 53.
- Baier, Stephan, *Proširenje Europe na istok*, Osijek, Zagreb, Split: Pan liber, 1999., str. 62.
- Habsburg, Otto von, *Paneuropska ideja*, Osijek, Zagreb, Split: Pan liber, 1999., str. 70.
- Holbrooke, Richard, *Završiti rat*, Sarajevo: “Šahinpašić”, 1998., str. 31.
- Pearson, Lester Bowles, Address before the American Society of Newspaper Editors at San Francisco, July 13, 1957., u Dean Acheson, *Power and diplomacy*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1958., str. 77.
- Popović, Milorad, *Crnogorsko pitanje*, Ulcinj: Plima, Cetinje: Dignitas, 1999.
- Pupovac, Milorad, *Čuvari imena. Srbi u Hrvatskoj i raspad Jugoslavije*, Zagreb: SKD “Prosvjeta”, 1999.
- Schuman, Robert, *Za Europu*, Zagreb: Europski dom Zagreb, Europski pokret Hrvatska, 2000., str. 3.

Danko Plevnik

*THE INTEGRATION OF EUROPE AS THE REINTEGRATION OF
SMALL NATIONS*

Summary

The author looks into the concept of the “small nation” and whether it is high time for its scientific or linguistic revision. If “small nations” are a qualitative category, why define them quantitatively as “small”? Small nations gained independence in two waves: between the German-French war (1870-1871) and the end of World War One, and after the close of the “cold war” in 1990. However, not all small nations gained independence (e.g. Basques, Catalonians, Bretons, etc.). They pose a major challenge for Western Europe.

The example of Croatia and its relationship with Serbs serves to illustrate the vacillations in the European ideology and attitudes towards small nations. The pressures exerted on the Croatian state regarding the political attitude of the Croatian people towards small nations did not stem from the logic of globalist economism or neoliberal political doctrine but were the consequence of the war which the mother country of the Croatian Serbs (Serbia) waged with the aim of annexing the territories on which they were a majority population.